

Hyvä eduskunnan sivistysvaliokunta

Koulukinon kirjallinen asiantuntijalausunto seuraavista asioista:

HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024

VNS 1/2023 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024–2027

1. Koulutuksen tasa-arvo

2. oppimiseröjen kaventaminen – ml. lukutaito ja muiden perustaitojen oppiminen

5. oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin edistäminen

Kouluilla on suuri tarve saada luvalista audiovisuaalista elokuva materiaalia käyttöönsä. Monilukutaito on kirjattu opetussuunnitelmiin läpi kaikkien kouluasteiden laaja-alaisena osaamisalueena, eli sen pitäisi sisältyä kaikkiin oppiaineisiin. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, johon kuuluu myös elokuva. Ylioppilaskokeisiin sisältyy liikkuvan kuvan analyysia, jota pitäisi olla mahdollista myös opettaa kouluissa.

Valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaosto on pitänyt välttämättömänä elokuvan mukaan ottamista koulujen käyttö lupiin jo vuosina 2021 ja 2022. Eduskunnan sivistysvaliokunta on esittänyt samaa jo 2020. Rahoitus kuitenkin on jäänyt lisäämättä valtion talousarvioon. Toivottavasti asialle saadaan nyt ratkaisu vuoden 2024 talousarviossa sekä julkisen talouden suunnitelmassa.

Väistyneen eduskunnan tekemä päätös on ensiaskele tähän suuntaan. Eduskunta siis osoitti rahoitusta joululahjarahana 700.000 euroa elokuvan käyttöön kouluissa ja oppilaitoksissa. Tämä hoidetaan nyt Opetushallituksesta hankintamenettelyinä.

Koulukino pitää tärkeänä, että eduskunta vahvistaa monilukutaidon ja medialukutaidon toteutumista lisäämällä toimintaedellytyksiä, jotta kotimaista elokuvaa voidaan käyttää opetuksessa. Vaikka Opetushallituksen toimintamenojen momenttiin 29.01.02 on lisätty elokuva jo vuonna 2022, tarvittavaa euromääräistä lisäystä ei ole tehty. Liitteenä tässä lausunnossa on Opetus ja kulttuuriministeriön ehdotukset määrärahoiksi opetushallituksen toimintamenoihin koskien kyseessä olevaa asiaa vuosina 2020-2024. sekä toteutuneet valtion talousarvioesitykset, Opetushallituksen toimintamenot.

Haluamme tuoda tietoonne seuraavaa. Kouluille maksetaan tällä hetkellä talousarvioesityksessä enintään 14 677 000 euroa tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia (ml. elokuvat) koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen.

Opetushallituksesta on vuosien ajan toivottu tähän korotusta.

Pyydämme huomioimaan, että tämä määrärahan lisäys mahdollistaisi myös elokuvan saamisen todellisuudessa koulujen käyttöön ei vain momentti lisäyksenä ja takaisi elokuvanoikeudenomistajille korvauksen heidän teostensa katsomisesta kouluissa.

Koulukino esittää määrärahan lisäystä 1.3 miljoonaa.

Opettajat tarvitsevat laadukkaita elokuvasisältöjä laillisesti

Opettajat tuskailivat laadukkaan, laillisesti katsottavan elokuvamateriaalin puutetta opetuksessaan. Tekijänoikeusbarometrin mukaan 82 % suomalaisista on sitä mieltä, että tekijöiden tulee saada korvaus teosten käytöstä opetuksessa. Selkeä ja oikeudenmukainen tekijänoikeusjärjestelmä on sekä luovien alojen tekijöiden että sisältöjä käyttävien etu – tässä tapauksessa noin miljoonan oppivelvollisen.

Opetushallitus, Kopiosto ja APFI selvittivät yhdessä tv-ohjelmien ja elokuvien käyttöä opetuksessa peruskouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa keväällä 2021. Elokuvia on selvityksen mukaan esittänyt yli 70 % opettajista, mutta vastaajista lähes 80 % ei tiennyt, onko elokuvan esittämiseen hankittu asianmukaista lupaa. Opettajalle voi myös olla epäselvää, mitkä sisällöt kuuluvat Opetushallituksen neuvotteleman nykyisen käyttöluvan piiriin ja että elokuvat vaativat erillisen käyttöluvan hankkimista.

Elokuvien käyttöä opetuksessa on selvitetty myös Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen tutkimuksessa, jossa nousee esiin audiovisuaalisten sisältöjen hyödyllisyys eri oppiaineiden opetuksessa. Haastatteluissa elokuvien julkisen esittämisen lupien hinta suhteessa koulujen rajalliseen budjettiin mainittiin korkeaksi ja toivottiin, että käyttölupia voitaisiin hankkia kouluille keskitetysti kuten muutkin tekijänoikeudenalaiset aineistot opetuskäytössä.

Koulukino Suoratoisto

Koulukino on voittoa tavoittelematon, yleishyödyllinen yhdistys ja lastenkulttuurikeskus, jonka tavoitteena on laadukas media- ja elokuvakasvatus suomalaisissa kouluissa. Yhdistyksellä on kansallinen tehtävä lasten- ja nuortenelokuvakulttuurin ja elokuvakasvatuksen edistäjänä.

Koulukino on opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella sekä Suomen Kulttuurirahaston ja Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskuksen tuella rakentanut kotimaisia elokuvia sisältävän suoratoistopalvelun kouluille ja oppilaitoksille. Se löytyy osoitteesta koulukino.fi/suoratoisto. Koulukino Suoratoisto on valmis palvelu, joka ratkaisisi laadukkaan kotimaisen elokuvasisällön saamisen keskitetysti koulujen käyttöön. Koulukinon palvelu on ainoa suoratoistopalvelu Suomessa, jossa käyttäjätilien haltijat eivät ole yksityishenkilöitä vaan kouluja tai kuntia, eli koulutuksen järjestäjiä. Tämä takaa, että opettajan ei tarvitse sitoutua henkilökohtaiseen käyttöön tai maksamiseen.

Edistääkseen elokuvanlukutaitoa koulussa opettajat tarvitsevat laadukkaiden elokuvasisältöjen lisäksi myös oppimateriaaleja. Oppimateriaalien ja elokuvan tarvetta todentaa Pirjo Kuljun, Reijo Kupiaisen ja Mari Pienimäen raportti luokanopettajien

käsityksistä monilukutaidosta. Raportissa todetaan, että 97 % opettajista katsoo audiovisuaalisten tekstien lukemisen kuuluvan monilukutaitoon. Kuitenkin 46 % vastasi opettaneensa sitä hyvin vähän tai ei lainkaan.

Koulukinolla on yli kahdenkymmenen vuoden kokemus elokuvien oppimateriaalituotannosta, ja myös Koulukino Suoratoisto sisältää opetussuunnitelmiin sidotut elokuvaoppimateriaalit.

Monilukutaito vahvistaa demokraattista yhteiskuntaa

Elokuvan käyttö ja näyttö kouluissa toteuttaa opetussuunnitelmaa. Monilukutaito on kirjattu opetussuunnitelmiin läpi kaikkien kouluasteiden ja oppiaineiden laaja-alaisena osaamisalueena. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, johon elokuvakin kuuluu.

Kyky lukea audiovisuaalisia tekstejä on avaintaito yhteiskunnassa, jossa tarvitaan monilukutaitoisia kansalaisia. Viime aikoina on käyty laajaa yhteiskunnallista keskustelua lukutaidon heikkenemisestä.

Aihe on saanut aikaan myös virallisia toimenpiteitä, kuten Opetushallituksen Lukuliikkeen koordinoiman Kansallisen lukutaitostrategian. Lukutaitoon on tehty panostuksia.

Edellä mainittuun lähtökohtana on monilukutaito ja laaja tekstikäsitelmä. Tästä huolimatta käytännön toimenpiteissä korostuu yhä perinteinen tekstin luku- ja kirjoitustaito. Samalla monipuolisempi tekstien, kuten elokuvan, käyttö jää huomioimatta. Kuitenkin laajat lukutaidot ovat yksi demokraattisen yhteiskuntamme peruspilareista. Siksi tarvitaan mahdollisuuksia viedä elokuva ja elokuvakasvatus koulujen arkeen.

Myös Eurooppaa kohdannut sota nostaa esiin kansalaisten medialukutaidon tärkeyden. Audiovisuaalisen lukutaidon harjaannuttamiseen kouluissa pitää olla saatavilla laadukkaita aineistoja. Elokuvanlukutaito on perustaito, joka kehittää laajempaa audiovisuaalista lukutaitoa. Se tukee myös yleissivistyksen kehittymistä, ymmärrystä yhteiskunnasta ja itsestä. Audiovisuaalisten kertomusten vaarat tunnistetaan hyvällä lukutaidolla: niiden nostattamat tunteet hallitseva on vaikeammin huijattavissa ja harhaanjohtavissa.

Elokuvan täydellinen puuttuminen Opetushallituksen oppilaitoksille hankkimista käyttöluvista on korjattava ensi tilassa. Toivomme, että ratkaisu löytyy eduskunnan käsitellessä vuoden 2024 talousarviota. Nyt talousarvioesityksessä on mainintana Kertaluonteisen lisäyksen poistuminen (elokuvaan liittyvien käyttöluvien hankkiminen) - 700 000

Mikäli tämä budjetin lisäys ei onnistu, pyydämme huomioimaan koulujen elokuvatarpeen niin kutsutuissa joululahjaroissa.

Olemme käytettävissä asiantuntijoina eduskunnan sivistysvaliokunnan käsitellessä asiaa.

Helsingissä 18.10.2023

Koulukinoyhdistys – Skolbioförening ry

erityisasiantuntija Hanna Laurinsalo

hanna.laurinsalo@koulukino.fi

+358 505327447

OKM on ehdottanut määrärahoiksi opetushallituksen toimintamenoihin koskien kyseessä olevaa asiaa vuosina 2020-2024. Tarkastin myös toteutuneet valtion talousarvioesitykset (keltainen kirja). Opetushallituksen toimintamenot. Elokuva on vuonna 2024 jo kolmatta vuotta momentti lisäyksenä niin, että asia ei ole toteutunut.

Talousarvioesitys 2020: Ministeriön ehdotus

10) enintään 14 676 700 euroa tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen.

Talousarvioesitys 2021, Ministeriön ehdotus

10) enintään 17 976 700 euroa tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen

Talousarvioesitys 2022, Ministeriön ehdotus

10) enintään 17 976 700 euroa tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia (**ml. elokuvat**) koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen

Talousarvioesitys 2023 Ministeriön ehdotus

10) enintään 15 976 700 euroa tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia (**ml. elokuvat**) koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen

Talousarvioesitys 2024, Ministeriön ehdotus

11) enintään 14 677 000 euroa tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia (**ml. elokuvat**) koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen.

Lähteet.

<https://okm.fi/documents/1410845/3999619/Talousarvioehdotus+2024.pdf/1bc7bce2-fada-257d-696b-2a925d1d17af?t=1693211134262>

<https://okm.fi/documents/1410845/3999619/OKM+TAE+2022.pdf/2d6bf2a0-199b-b71e-3038-5ec6c9bb0a86/OKM+TAE+2022.pdf?t=1628828493833>

<https://okm.fi/documents/1410845/3999619/OKM+TAE+2021.pdf/256067a4-9ad1-39be-1ddf-b0ec6c39b121/OKM+TAE+2021.pdf?t=1597295753308> jne.

Toteutuneet valtion talousarvioesitykset (keltainen kirja).02. Opetushallituksen toimintamenot lähde.
<https://budjetti.vm.fi/indox/index.jsp>

2020

10) enintään 14 676 700 euroa tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen

2021

10) enintään 14 676 700 euroa tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen

2022

10) enintään 14 676 700 euroa tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia (**ml. elokuvat**) koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen

Nyt elokuvaan liittyvien esitysoikeuksien hankinta sisältyy momentin päätösosaan, mutta korvausten kokonaismäärä säilyy vuoden 2021 tasolla. Saadun selvityksen mukaan käytettävissä olevaa summaa tulisi korottaa 3,3 milj. eurolla, koska teosten kopiointi ja digitaalinen käyttö ovat viime vuosina lisääntyneet. Myös elokuvien mukaan ottaminen TV-ohjelmien opetuskäyttöä koskevaan sopimukseen edellyttää lisäresursseja.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että tarvittavat määrärahat otetaan huomioon julkisen talouden suunnitelmassa.

2023

10) enintään 14 676 700 euroa tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia (**ml. elokuvat**) koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen

Tekijänoikeuksiin perustuvien korvausten maksaminen; elokuvat. Valtiovarainvaliokunta on korostanut tarvetta hankkia elokuvaan liittyviä esityslupia, sillä kouluilla on suuri tarve saada käyttöönsä luvallista audiovisuaalista materiaalia. Elokuvan käyttäminen opetuksessa edistää moniluku- ja medialukutaitoa, ja audiovisuaaliset sisällöt on todettu hyödyllisiksi eri oppiaineiden opetuksessa. Elokuvien julkisen esittämisen lupien hinta on kuitenkin esteenä elokuvien hankkimiselle, ja sen vuoksi käyttölupia on tärkeää hankkia kouluille keskitetysti. Valiokunta lisää momentille 700 000 euroa elokuvaan liittyvien käyttölupien hankkimiseen.

2023 toteutuneessa talousarviossa, eduskunnan kirjelmän mukainen 700t euron lisäys elokuvaan:

10) enintään 15 377 000 euroa tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia (**ml. elokuvat**) koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen.

2024

11) enintään 14 677 000 euroa tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia (**ml. elokuvat**) koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen.